

ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ЖУРНАЛІСТА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРАВОВИХ ЗАСАД ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

**КРУТЕВИЧ Микола Миколайович - здобувач наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» кафедри кримінального права і кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ
DOI 10.32782/NP. 2023.1.13**

Постановка проблеми

Конституція України кожній особі гарантує право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або іншим способом – на власний вибір (ст. 34 Основного Закону). Громадяни України реалізують зазначене конституційне право шляхом законної професійної діяльності журналістів. Історично склалося, що журналістський корпус та їхній вплив у соціумі називають «Четвертою владою».

За можливості чинити істотний вплив на суспільно-політичні події та надані законодавчі гарантії щодо гласності й захисту від посягань ця влада часто використовується політичними й іншими опонентами для оприлюднення або спростування тієї або іншої важливої інформації. Водночас незалежні журналісти, максимально об'єктивно розповсюджуючи правдиву інформацію, на жаль, потерпають від постійних погроз та насильницьких дій від осіб, які намагаються цю інформацію приховати. Держава як особлива форма організації суспільства взяла на себе функцію захисту журналістів і їхньої професійної діяльності від будь-яких протиправних посягань.

Список журналістів (у хронологічному порядку від 1991 року), є якому вказані співробітники, що стали жертвами убивць або загинули внаслідок терористичних актів і воєнних дій на території України? налічує

75 осіб. До списку також внесені журналісти, які загинули неприродним чином (неймовірне самогубство, падіння тощо) після переслідувань, конфліктів, погроз [11]. Кількість облікованих кримінальних правопорушень і вручених за ними особам повідомлень про підозру набагато перевищує кількість обвинувальних вироків з притягненням винних осіб до кримінальної відповідальності. Причинами такої ситуації є допущені помилки як під час процесу збирання доказової бази в рамках кримінальних проваджень, так і при кримінально-правовій кваліфікації досліджуваних кримінальних правопорушень. При цьому порушення принципу невідворотності кримінальної відповідальності негативно позначається на практиці запобігання кримінальним правопорушенням проти професійної діяльності журналістів [15, с. 145].

Виходячи з викладеного, виникає потреба в комплексному кримінально-правовому дослідженні щодо посягання на життя журналістів в Україні через призму правових засад їх діяльності, що надасть можливість розробити пропозиції та практичні рекомендації щодо кримінально-правової кваліфікації посягання на життя журналістів.

Стан дослідження

Теоретичною і методологічною основами розроблення вчення про професійну діяльність журналістів як комплексної кримінально-правової та кримінологічної категорії стали дослідження вітчизняних і за-

рубіжних учених, зокрема: Ю. М. Антоняна, М. І. Бажанова, О. М. Бандурки, Я. С. Безпалої, І. Г. Богатирьова, О. І. Богатирьової, В. В. Василевича, В. О. Глушкова, В. В. Голіни, І. В. Грицюка, В. К. Грищука, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, І. С. Заєць, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О. О. Книженко, О. Г. Колба, Т. В. Корнякової, М. Й. Коржанського, О. М. Костенка, В. М. Кудрявцева, О. М. Литвинова, С. С. Мірошниченка, Є. О. Письменного, В. І. Павликівського, М. І. Мельника, В. А. Мисливого, П. П. Михайленка, А. В. Савченка, В. В. Топчія, В. В. Шаблистою, Н. С. Юзікової, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценка та ін. Вказані автори зробили вагомий внесок у розроблення теорії і практики протидії злочинності в Україні й кримінально-правової кваліфікації як загалом, так і щодо кримінально-правової та кримінологічної протидії посяганням на життя журналістів. Водночас у розрізі останніх змін у законодавстві про кримінальну відповідальність у частині криміналізації кримінальних правопорушень проти журналістів попередні дослідження потребують оновленого погляду у цьому напрямі, що надає змогу повно та всеосяжно розглянути вказану проблему. Зазначені обставини в сукупності вказують на необхідність розгляду в рамках самостійного дослідження кримінально-правової характеристики посягання на життя журналіста та обумовлюють вибір теми дисертаційного дослідження, його спрямованість і зміст.

Актуальність питання безпеки журналістів підтверджується також тим, що Верховна Рада України 14 травня 2015 року прийняла Закон України № 421-19 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів», яким Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено чотирма новими складами кримінальним правопорушенням проти журналістів (ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1). Таким чином, нову кваліфікацію отримали давно відомі практики кримінальні правопорушення, потерпілими в яких виступають журналісти через свою професійну діяльність [1, с. 28]. Серед перелічених складів найбільш суспільно небезпечними є по-

сягання на життя журналіста (ст. 348-1 КК України).

Окремі правові аспекти, пов'язані із кримінальною відповідальністю за посягання на життя та здоров'я журналістів та запобіганням таким кримінальним правопорушенням, розглядалися у працях Я. С. Безпалої та І. С. Заєць. Питанням розслідування перешкоджання законній професійній діяльності журналістів присвячена дисертація А. А. Мацоли. Утім, комплексного, системного дослідження, присвяченого кримінальній відповідальності за посягання на життя журналіста через призму правових засад його діяльності, не проводилося, що обумовлює потребу в його здійсненні та виступає актуальність теми статті.

Метою статті є комплексне та системне розроблення питань кримінальної відповідальності за посягання на життя журналіста через призму правових засад його діяльності, а також формування на цій основі пропозицій щодо удосконалення законодавства та доктринальних положень кримінального права, спрямованих на підвищення ефективності правозастосовної діяльності в цій сфері.

Виклад основного матеріалу

Значущість журналістської діяльності визначається перш за все тим, що журналісти, працюючи в перерахованих у ст. 12 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» досить складних, а нерідко екстремальних умовах (творчий характер та інтенсивність інтелектуальної праці, її нерегульована тривалість за умов жорсткої регламентації редакційного і технологічного циклу підготовки та випуску видань і програм тощо), реалізують важливе державне завдання по інформуванню державних структур, громадських формувань і громадян про особливості життєдіяльності суспільства, демонструючи при цьому високий професіоналізм і особливу відповідальність за доручену справу [5].

Починаючи з 1992 року, Верховна Рада України прийняла низку законів щодо регулювання діяльності ЗМІ, зокрема «Про

авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», «Про внесення змін і доповнень до положення законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій», «Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів», «Про державну таємницю», «Про доступ до публічної інформації», «Про друковані ЗМІ (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про інформацію», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні ЗМІ», «Про рекламу», «Про систему суспільного телебачення і радіомовлення України», «Про електронні комунікації».

Правові засади діяльності журналістів визначені Конституцією України, законами України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про інформаційні агентства», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» та іншими нормативно-правовими актами [4].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» свобода слова і вільне вираження у друкованій формі своїх поглядів і переконань гарантуються Конституцією України і означають право кожного вільно і незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації [6].

Статтею 34 Конституції України кожному громадянину України незалежно від його професії гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Частиною 4 ст. 15 Конституції України встановлено, що цензура в Україні заборонена [2; 13, с. 353].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пре-

су) в Україні» забороняється використання друкованих засобів масової інформації для: 1) закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України; 2) пропаганди війни, насильства та жорстокості; 3) розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі; 4) розповсюдження порнографії, а також з метою вчинення терористичних актів та інших кримінально каранних діянь; 5) пропаганди комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їхньої символіки; 6) популяризації або пропаганди держави-агресора та її органів влади, представників органів влади держави-агресора та їхніх дій, що створюють позитивний образ держави-агресора, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України; 7) втручання в особисте і сімейне життя особи, крім випадків, передбачених законом; 8) заподіяння шкоди честі і гідності особи; 9) розголошення будь-якої інформації, яка може призвести до вказання на особу неповнолітнього правопорушника без його згоди і згоди його законного представника [6].

Професійна належність журналіста, відповідно до ст. 25 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» може підтверджуватися документом, виданим професійним об'єднанням журналістів. На особу, якій видано редакційне посвідчення чи інший документ, що підтверджує повноваження, надані їй редакцією друкованого засобу масової інформації, або її професійну належність, поширюються права і обов'язки, зазначені у ст. 26 зазначеного закону, зокрема: 1) на вільне одержання, використання, поширення (публікацію) та зберігання інформації; 2) відвідувати державні органи, органи місцевого самоврядування, а також підприємства, установи і організації та бути прийнятим їх посадовими особами; 3) відкрито здійснювати записи, у тому числі із застосуванням будь-яких технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом; 4) на вільний доступ до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів; обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою ціннос-

тей та особливими умовами їх схоронності, що визначаються чинним законодавством України; 7) по пред'явленні редакційного посвідчення чи іншого документа, що підтверджує його професійну належність або повноваження, надані редакцією друкованого засобу масової інформації, перебувати в районі стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, на мітингах і демонстраціях, на територіях, де оголошено надзвичайний стан; 8) звертатися до спеціалістів при перевірці одержаних інформаційних матеріалів; 9) поширювати підготовлені ним повідомлення і матеріали за власним підписом, під умовним ім'ям (псевдонімом) або без підпису (анонімно); 10) відмовлятися від публікації матеріалу за власним підписом, якщо його зміст після редакційної правки суперечить особистим переконанням автора; 11) на збереження таємниці авторства та джерел інформації, за винятком випадків, коли ці таємниці обнародуються на вимогу суду [6].

До сфери професійної діяльності журналіста Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» включено збирання, створення, редагування, підготовку інформації до друку та видання друкованих засобів масової інформації з метою її поширення серед читачів. Належність журналіста до відповідного засобу масової інформації підтверджується редакційним посвідченням чи іншим документом, виданим йому редакцією цього друкованого засобу масової інформації. Права та обов'язки журналіста встановлені ст. 26 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Журналіст повинен добре усвідомлювати те, що він несе відповідальність у межах чинного законодавства за перевищення своїх прав і невиконання обов'язків [5].

На журналіста покладаються такі обов'язки: 1) дотримуватися програми діяльності друкованого засобу масової інформації, з редакцією якого він перебуває у трудових або інших договірних відносинах, керуватися положеннями статуту редакції; 2) подавати для публікації об'єктивну і достовірну інформацію; 3) задовольняти прохання осіб, які надають інформацію, щодо їх

авторства або збереження таємниці авторства; 4) відмовлятися від доручення редактора (головного редактора) чи редакції, якщо воно не може бути виконано без порушення закону; 5) представлятися та пред'являти редакційне посвідчення чи інший документ, що підтверджує його професійну належність або повноваження, надані редакцією друкованого засобу масової інформації; 6) виконувати обов'язки учасника інформаційних відносин; 7) утримуватися від поширення в комерційних цілях інформаційних матеріалів, які містять рекламні відомості про реквізити виробника продукції чи послуг (його адресу, контактний телефон, банківський рахунок), комерційні ознаки товару чи послуг тощо [6].

Крім загальних обов'язків, які покладаються на журналіста законами України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», ст. 15 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» додатково передбачає, що «працюючи в місцях збройних конфліктів, вчинення терористичних актів, при ліквідації небезпечних злочинних груп, журналіст (учасник творчої групи) зобов'язаний дотримувати вимог щодо нерозголошення планів спеціальних підрозділів, відомостей, що є таємницею досудового розслідування, не допускати фактичної пропаганди дій терористів та інших злочинних груп, їхніх вчинків і заяв, спеціально інспірованих для засобів масової інформації, не виступати в ролі арбітра, не втручатися в інцидент, не створювати штучної психологічної напруги в суспільстві» [3].

Існує також онлайн-медіа – це особлива категорія засобів масової інформації. Їхня діяльність у загальних рисах регулюється подібно до інших категорій ЗМІ [12, с. 192], але має кілька особливостей, про які треба пам'ятати. Вони стосуються державної реєстрації, статусу журналістів онлайн-видань, юридичної відповідальності, захисту авторських прав та вихідних даних [9; 14, с. 117].

Важливе значення щодо забезпечення діяльності журналістів на сучасному етапі має Закон України «Про внесення змін до

Закону України «Про інформацію» від 13 січня 2011 року № 2938, що набрав чинності 10 травня 2011 року, яким Закон України «Про інформацію» викладено в новій редакції [4].

Відповідно до ст. 24 Закону України «Про інформацію» забороняється цензура, тобто будь-яка вимога, яка спрямована, зокрема, до журналіста, засобу масової інформації, його засновника (співзасновника), видавця, керівника, розповсюджувача, яка передбачає узгодження інформації про її поширення або накладення заборони чи перешкоджання в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації. Ця заборона не поширюється на випадки, коли попереднє узгодження інформації здійснюється на підставі закону, а також у разі накладення судом заборони на поширення інформації [8].

Забороняються втручання у професійну діяльність журналістів, контроль за змістом поширюваної інформації, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно необхідної інформації, накладення заборони на висвітлення окремих тем, показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати суб'єкти владних повноважень, крім випадків, встановлених законом, договором між засновником (власником) і трудовим колективом, редакційним статутом [8].

Умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та/або переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику тягне за собою відповідальність згідно із законами України [8].

У ст. 25 Закону України «Про інформацію» визначені гарантії діяльності засобів масової інформації та журналістів: 1) під час виконання професійних обов'язків журналіст має право здійснювати письмові, аудіо-та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом; 2) журналіст має право безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків,

визначених законодавством; 3) журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону; 4) після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність, працівник засобу масової інформації має право збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, воєнних дій, крім випадків, передбачених законом; 5) журналіст має право поширювати підготовлені ним матеріали (фонограми, відеозаписи, письмові тексти тощо) за власним підписом (авторством) або під умовним ім'ям (псевдонімом); 6) журналіст засобу масової інформації має право відмовитися від авторства (підпису) на матеріал, якщо його зміст після редакційної правки (редагування) суперечить його переконанням; 7) права та обов'язки журналіста, працівника засобу масової інформації, визначені законами, поширюються на зарубіжних журналістів, працівників зарубіжних засобів масової інформації, які працюють в Україні [8; 10, с. 178].

Створює правові основи діяльності друкованих засобів масової інформації (преси) в Україні, встановлює державні гарантії їх свободи відповідно до Конституції України, Закону України «Про інформацію» та інших актів чинного законодавства і визнаних Україною міжнародно-правових документів саме закон України від 16 листопада 1992 року «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [6].

Правові основи діяльності в Україні інформаційних агентств та їх міжнародного співробітництва закріплені Законом України від 28 лютого 1995 року «Про інформаційні агентства». Гарантії свободи діяльності інформаційних агентств визначені ст. 2 цього закону, ч. 2 цієї статті забороняється цензура інформації, поширюваної інформаційними агентствами [7].

Правові, економічні, організаційні засади державної підтримки засобів масової інформації та соціального захисту журналістів визначені Законом України від 23 вересня 1997 року «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист

журналістів». Відповідно до ст. 15 зазначеного закону, у разі неможливості забезпечення визначених на такі випадки гарантій засоби масової інформації не мають права відряджати працівників у місця надзвичайних подій без їхньої згоди [5].

У різні роки на розгляд Верховної Ради України була подана низка законопроектів щодо удосконалення правових засад діяльності журналістів в Україні, серед яких «Про державно-правові гарантії захисту професійної діяльності журналістів» від 16 травня 2008 року № 2508; «Про захист професійної діяльності журналістів» від 12 червня 2008 року № 2636; «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо посилення гарантій свободи слова в Україні)» від 31 травня 2010 року № 6447; «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо посилення гарантій свободи слова в Україні та протидії цензурі)» від 16 червня 2010 року № 6447-1; «Про захист професійної діяльності журналістів» від 30 січня 2013 року № 2140; «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів)» від 25 грудня 2014 року № 1630; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 25 грудня 2014 року № 0924. Із перерахованих проектів законів основою для прийняття нових законів стали лише проекти від 25 грудня 2014 року № 0924 та № 1630.

Висновки

Аналіз правових засад діяльності журналіста в Україні свідчить про те, що їх професійна діяльність є досить різною і тому регламентована низкою законодавчих актів, які встановлюють певні правила здійснення діяльності засобів масової інформації в конкретній категорії суспільних відносин. Законна професійна діяльність журналіста часто пов'язана з ризиком для життя та здоров'я, подеколи не лише власного, а й близьких. З метою забезпечення здійснення такої діяльності держава встановила кримінальну відповідальність за посягання на

журналіста у зв'язку зі здійсненням власної професійної діяльності. Одним із таким кримінальних правопорушень є діяння, передбачене ст. 348-1 КК України, яке є найбільш суспільно небезпечним порівняно з іншими кримінальними правопорушеннями проти журналістів, оскільки посягає на його життя.

Попри наявність великої кількості наукових доробок з питань кримінальної відповідальності за посягання на життя журналістів, нині ця проблематика залишається досить актуальною через те, що законодавство, яке регулює діяльність засобів масової інформації, швидко змінюється. Такі зміни зумовлюють певні проблемні питання під час притягнення винних до кримінальної відповідальності за посягання на життя журналістів. Зазначене підтверджує необхідність ґрунтовного дослідження кримінальної відповідальності за посягання на життя журналістів.

Література

1. Бабаніна В. В. Поняття та межі принципу справедливості в кримінальному законодавстві України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 21 листоп. 2018 р.). Київ, 2018. С. 26–30.
2. Конституція України : Основний Закон від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Особливості діяльності журналіста під час масових акцій протесту. *Центру демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/13973/>.
4. Правові засади діяльності журналістів в Україні : роз'яснення Міністерства юстиції України від 4 жовт. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0062323-11>.
5. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23 верес. 1997 р. № 540/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні : Закон України від 16 листоп. 1992 р. № 2782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.

7. Про інформаційні агентства : Закон України від 28 лют. 1995 р. № 74/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80>.

8. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

9. Про що варто знати онлайн-медіа? URL: <https://cedem.org.ua/consultations/proshho-varto-znaty-onlajn-media/>.

10. Скриник М. В. Мілітарна метафора як один із засобів вербалізації концепту Україна в російських ЗМІ. *Мова і культура*. 2013. № 16. С. 172–178.

11. Список журналістів, які загинули в Україні. *Вікіпедія* : [сайт]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2_%D1%8F%D0%BA%D1%96_%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%B8_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.

12. Юріков О. О. Використання допомоги ЗМІ та громадськості при розслідуванні

зайняття гральним бізнесом. *Юридична наука як правова основа інноваційного розвитку України* : матеріали підсумк. наук.-теорет. конф. наук. т-ва здобувачів вищої освіти (Київ, 13 квіт. 2017 р.) : у 2 ч. Київ, 2017. Ч. 2. С. 190–192.

13. Babanina V., Ivashchenko, V., Grudzur, O., Yurikov, O. Criminal protection of children's life and health: international experience. *Cuestiones Políticas*. 2021. № 39 (71). P. 350–365. doi: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3971.18>.

14. Babanina V., Tkachenko I., Matiushenko O., Krutevych M. Cybercrime: History of formation, current state and ways of counteraction. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10 (38). P. 113–122. doi: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.38.02.10>.

15. Borysov V., Shakun V., Babanina V. Aplicación de los principios constitucionales en la legislación penal de Ucrania. *Revista De La Universidad Del Zulia*. 2022. № 13 (38). P. 140–158. doi: <https://doi.org/10.46925/rdluz.38.10>.